David Dreyer Lassens tale ved Københavns Universitets årsfest

Taler
David Dreyer Lassen
Rektor ved Københavns Universitet

Dato
13. november 2026

Sted
Festsalen på Københavns Universitet

Ved I, hvem der er med på Einsteins »dream team« af alle tiders største fysikere?

Hele tre fra KU.

Bohr, Ørsted ... og naturligvis Rømer.

Ved Rømers begravelse i Vor Frue Kirke i 1710 lod man kirkeklokkerne bimle en hel time efter ceremonien.

Og ja: vi er stadig helt oppe og ringe over Rømer.

Ikke kun fordi han for 350 år siden beviste at lyset har en hastighed – og dermed gik op mod datidens dogmatik og forestillingen om at lyset var overalt, med det samme.

Rømer er også fascinerende, fordi han var tusindkunstner.

Grundforsker og topembedsmand, Instrument-mager & samfunds-ingeniør.

Man bliver helt forpustet af mandens aktionsradius.

Headhuntet til Paris og videnskabsakademiet af den verdensberømte astronom, Picard – efter at have hjulpet ham med at afkode Tycho Brahes observationer på Hven.
Privatlærer for den franske kronprins.
Fontænemester på Versailles for selveste Solkongen.
Så blev han headhuntet tilbage til Danmark – med lovning om et professorat.

Han var – og hold nu fast:

Professor på KU i både lav og høj matematik (altså astronomi).
Rektor to gange.
Præceptor, altså vejleder, for 337 studerende på 27 år.
Direktør for det nye observatorium i Rundetaarn.
Overborgmester, teknik- og socialborgmester.
Politichef.
Brandinspektør.
Højesteretsdommer.
Privatlærer for den danske kronprins … og »main character« i en kaskade af kommissioner.

Hver gang han løste en opgave, gav Kongen ham en ny:

Udvidelse af Københavns Havn.
Opmåling af Danmarks veje.
Reform af mål og vægte.
Og med ét slag synkroniserede han dansk tid med den Gregorianske kalender og fik Danmark ind i Europas tidszone ved i år 1700 at hoppe direkte fra 18. februar til 1. marts.

Man må misunde Rømers reformtempo.

Hvad nu hvis vi fik Rømer herop i en tidsmaskine?

Så ville han vel fikse Skats ejendomsværdisystem inden frokost og igangsætte et gigantisk Europæisk innovationsprogram for kritiske teknologier på en eftermiddag.

Jeg tror såmænd, Rømer ville være ganske godt tilfreds med tingenes tilstand i 2026, i hvert fald inden for forskning og innovation.

Regeringen holder fast i, at videnskaben er den suverænt klogeste vej til et stærkt Danmark i et stærkt Europa.

Samtidig er der er også en Rømersk pendulbevægelse på KU.

Selvfølgelig skal vores videnskabsfolk ikke bare være viceværter for Storkespringvandet eller kustoder for Kongen.

Men fremragende forskere kan også være samfundsingeniører.

Tag Katherine Richardson, der har siddet i snart sagt alle kommissioner om klimaet.

Tag Claus Thustrup Kreiner, netop udnævnt til formand for Grisefireparten.

Eller de mange *spinputs* KU spytter ud i denne tid.

For eksempel Phi Diagnostics, der har udviklet teknologi til screening for kræft i bugspytkirtlen ud fra en simpel blodprøve – baseret på forskning af Professor Birgitte Regenberg.

Man kunne tro at vi ser det Rømerske reformtempo som et ideal.

KU står i en administrativ reform.

Vi er i gang med kandidatreformen.

Og nu kommer Universitetsledelsen og forstyrrer igen – vi påtænker at ændre vores akademiske organisering, til seks nye fakulteter.

Det er store skridt på et gammelt universitet, ikke mindst fordi planen – efter moden overvejelse – er at omdanne de teologiske og juridiske fakulteter til institutter, de førstefødte i 1479.

Men de nuværende størrelser på fakulteterne har skabt en ubalance.

Nogle fakulteter er nærmest på størrelse med Jupiter, større end andre universiteter.

Mens andre risikerer at blive drabanter.

Fakultetsreformen skal styrke KU fagligt og på ledelsesfronten.

Det er ikke en spareøvelse og målet er ikke at ændre ved uddannelserne.

På grund af alle de andre ting vi har gang i, strækker vi tiden – og der kan komme justeringer.

Planen – som den ser ud nu – er at gennemføre sammenlægninger på de tørre fakulteter ved udgangen af 2027 og de fire nye sundheds- og naturvidenskabelige fakulteter vil være køreklar 1. januar 2029.

Geologer ser verden på en anden måde end os andre.
De bevæger sig i geologisk tid, hvor perioder tælles i hundrede af millioner af år.

Geologisk tid kaldes undertiden for »deep time«, og *deep time* er hvad forskningen har brug for.

Tid til at tænke sig om.

Jeg kom til at tænke på »dyb tid« da jeg for nylig faldt over årets – eller måske årtiets – bedste *oneliner*.

Den rammer tidsånden. Den tilskrives Lenin. Kilderne kan dog ikke bekræfte, at Lenin er ophavsmand til præcis denne formulering. Men her kommer den alligevel, for den er god:

»There are decades where nothing happens, and there are weeks where decades happen«.

Se dét er universitetet.

Der skal være steder med dekader, hvor ingenting tilsyneladende sker. Og hvor alting pludselig sker.

Som vi hørte før, baserede Rømer sig på årevis af observationer af måneformørkelser i Jupiters skygge. Gjort fra bl.a. Hven og Rundetaarn.

Rømer undrede sig over, at formørkelsen nogle gange gik langsomt, andre gange hurtigere. Indtil det hele faldt i hak i 1676 foran hele parnasset i Paris. Og tid og rum fik ny mening.

»Tiden er nu af led,« konstaterer Hamlet i 1. akt, 5. scene, da han møder sin fars genfærd.

»The time is out of joint,« hedder det i originalen.

Sådan opleves det også i nutiden.

Der er morgener, hvor nyhederne føles som om verden er gået af led – hvor der på få uger og måneder ødelægges hvad der har taget årevis at bygge op.

– Hormuz-strædet holder verdensøkonomien i en skruetvinge – lidt som Øresundstolden set fra Hamlets Kronborg.

– Den internationale retsorden er slået tilbage – til ca. Lenins tid.

– Og så er der selvfølgelig krigen i Ukraine, nu i sit femte år – og den alvor, som også kan mærkes her på universitetet.

Fra de ukrainske forskere, vi har givet husly.

Til hackerangrebet for nylig, som – måske – er koblet til en hybridkrig.

Tirsdag var jeg utrolig glad og stolt over at byde Præsident Zelenskyj og statsministeren velkommen her på KU til debat med studerende og forskere – transmitteret live på TV.

Det gjorde stort indtryk, at Zelenskyj tog sig tid til netop den generation af studerende, som skal genopbygge Europa og den internationale retsorden – og få tiden tilbage i led.

Særligt rørende var det, at debatten blev en smule forsinket – ikke kun fordi Zelenskyj var på telefon med fredsforhandlingerne i Abu Dhabi – men også fordi vores studerende og kolleger modtog ham med et drøn af et bifald.

Krigens alvor, verdens ufred, tager – med rette – vores opmærksomhed.
Men risikerer også at fortrænge andre komplekse problemer.

– Klimaet, der løber løbsk.

– Og AI, der sprinter i forvejen.

Den amerikanske forfatter William Gibson beskriver i bogen Mønstergenkendelse jetlag som en midlertidig afkobling mellem krop og sjæl.

En flyrejse flytter på folk lynhurtigt, men!

»Souls cannot move that quickly, [they] are left behind, and must be awaited, upon arrival, like lost luggage«.

I en tid med AI kan vores sjæle – universitetets sjæl – også blive »lost luggage«.

Det tog elektriciteten 40 år fra opdagelse til bred udrulning.

Computeren: 20 år.

AI's store sprogmodeller: tre år.

Ikke underligt vi lider af mentalt jetlag.

Universitetets rolle er ikke bare at spæne efter den nye teknologi – men også at få vores sjæl med.

Og hvordan gør vi det?

Ikke ved at føre strudsepolitik og lade som om AI ikke findes.

Men ved at gøre som vores AI vice-prorektor Morten Axel Pedersen har sagt:

Ved at bygge et stillads, der gør det muligt at professionalisere AI på universitetet: kritisk og konstruktivt.

Dét handler ikke kun om at bruge AI i forskning og uddannelse.

Men i høj grad også om AI-dannelse: dømmekraften til at vide, hvornår og hvordan AI skal bruges – og hvornår den absolut ikke skal.

Der er ikke nogen »løsning« på AI, ingen fuldt forkromet strategi, der får alt på skinner.

Der er i stedet lige dele nysgerrighed, skepsis og realisme.

En løbende samtale om, hvad AI betyder for det at være universitet. For fagligheden, for vores studerendes uddannelse, dannelse og deres fremtidige jobmuligheder. For vores verden.

Derfor er jeg kun glad for de kritiske stemmer i debatten.

Studerende og forskere, der minder os om faremomenterne:

Datacentrenes klimabelastning;

Magten hos amerikanske techvirksomheder;

Og den værste form for selvudslettelse, set fra universitetets perspektiv:

Undermineringen af vores evne til at tænke selv.

Evnen til at tænke i lang tid over svære problemer, ikke mindst dem man knapt nok kan formulere endnu.

Det er ikke kun meditation for enhver forskersjæl, for enhver studerende.

Det er også Lenins opskrift på de store videnskabelige revolutioner.

Der er uger på Københavns Universitetet, hvor årtier sker, eller måske endda århundreder.

Sådan havde jeg det – for et par år siden –til et superfint arrangement i Quantum Denmark midt i Innovation District Copenhagen.

Kongen var der.

Tre ministre var der, herunder vores egen.

Der var forskere, fonde, investorer, start-ups.

Ja, og Bohrs genfærd var der nok også.

På det tidspunkt var Peter Lodahl og company så småt begyndt at sælge kvantechips til andre forskergrupper.

Med andre ord... en god dag på kontoret.

Jeg hilser, ved kanapeerne, på en af vores mest rutinerede fysikprofessorer.

En af de forskere vi netop den dag viste frem med stolthed. Professoren smiler og siger så, meget direkte, på professormåden:

»Det er alt sammen fint nok, David, men hvad så om 25 år? Hvor er fundamentet til fremtiden?«

Det var et kig ind i videnskabens tidsregning.

Hvor man samler data over et helt forsker-liv.

Hvor man møjsommeligt lægger brikker i et puslespil man ikke kender omridset af.

Og ja, professoren har ret.

KU's kvanteforskning er jo bygget op igennem årtier,
bl.a. af ham selv, før det havnede på forsiden af Børsen.

Mindst ti dekader af forskning.

En Harvard-professor hentet i et dygtigt transfervindue.

Massevis af studerende, også på nye kvanteuddannelser.
Forskertalenter rekrutteret & kultiveret.

Kvanteteknologien står på skuldrene af giganter.

Og for at svare på professorens gode spørgsmål:

Ja, KU skal stadig have forskning på hylden, der er ca. i samme fase som Rømers – altså hvor vi kun aner omridset af noget der måske kan blive en videnskabelig revolution.

Det hører I om lidt, når Vitor Cardoso vil fortælle om sorte huller, hvor vores forståelse af tid og rum kollapser.

Og særligt tyngdebølger fra sorte huller, der kolliderer.

Bølger der rejser i flere mia. år.

Einstein forudsagde dem i 1916 i sin generelle relativitetsteori hvor det lille bogstav *c* er – jo! – lysets hastighed.

Men bølgerne blev først målt 100 år efter.

Og først dér – for ti år siden – startede Vitors forskningsfelt.

Målet er at fuldende Einsteins beskrivelse af verden.

Men det kræver, at vi vender et andet Lenin-citat på hovedet.

»Kontrol er godt, tillid til videnskaben er bedre«.

Vi har brug for de dekader, som basismidler og opslag til den nysgerrige forskning sigter på

Vitor fik for nylig et ti-år til rådighed, af Danmarks Grundforskningsfond.

Og det er institutioner som Grundforskningsfonden der lægger fundamentet – tiår efter tiår – der tillader de store spring.

Fra Frederik 2.s finansiering af Tycho Brahes observatorium på Hven og Chr IVs opførelse af Rundetårn – til Vitor Cardosos Center for Gravity.

Lad mig derfor (næsten) slutte med en opfordring til det politiske Danmark om at prioritere at Grundforskningsfonden også i fremtiden kan strække tid og finde rum til fremtidens store gennembrud.

Her til allersidst vil jeg gerne sige tak til vores venner fra Rundetaarn – som er med i dag.

Det er sådan, at adgangsbilletten til KU's årsfest også gælder ugen ud til Rundetaarns fremragende Rømer-udstilling i anledningen af 350-året.

Tak for jeres historiske facttjekning, så jeg i dag kunne fortælle Rømer-historier og ikke røver-historier.

Kilde
Manuskript modtaget fra taler og udgivet af Danske Taler med tilladelse fra taler

Kildetype
Digitalt manuskript

Tags
Festtale

URI
https://www.dansketaler.dk/tale/david-dreyer-lassens-tale-ved-kobenhavns-universitets-arsfest-2026